

חידוש הברית

הר' ייץ גרינברג - ygreenberg@hadar.org

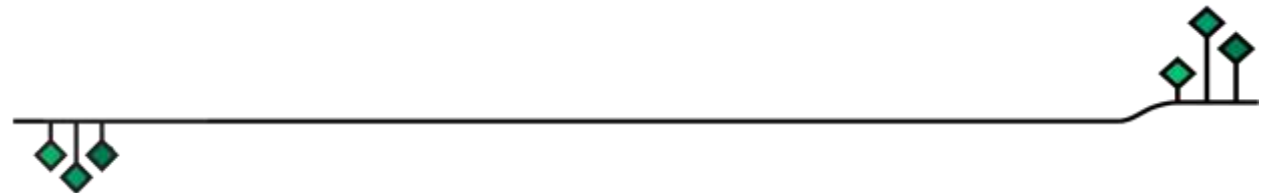
תרגום: עליזה רז-מלצר

פרשת וילך תשפ"ב

בפרשת וילך משה משלים את טקס הכניסה לברית של הדור החדש, שהחל בפרשת ניצבים שקראנו בשבוע שעבר. הוא מעביר את מושכות ההנהגה ליהושע ומפקיד את ספר התורה שכתב בתוך ארון הברית לצד לוחות הברית. הוא מצווה על העם כולו - אנשים, נשים וטף - להתקהל פעם בשבע שנים ולקרוא יחדיו את ספר התורה.¹ בדרך זו, בני ישראל יידעו את תוכן הברית ומה הם נדרשים לעשות מתוקף היותם עם הברית.

השאלה היא למה. למה נחוץ טקס הצטרפות מחודשת לברית? הלא כל ישראל היו נוכחים במעמד הר סיני. כבוד ה' כיסה את ההר בענן וכל העם התחייבו כאחד: "כָּל אִשְׁרֵי-דְבָר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות י"ט, 7). הלא התורה היא ברית עולם וכל דור חדש נולד הישר אל תוך הברית. במסכת יומא (עג עב) נאמר כי שבועה שעוברת על מצווה מן התורה היא מיד בטלה ומבוטלת, משום שהנשבע כבר "חייב, נשבע ועומד מהר סיני" - כך שהשבועה החדשה ממילא אינה תקפה.² מדוע אם כן מקיים משה טקס השבעה לברית ערב כניסת הדור החדש לארץ ישראל?

¹ הטקס מכונה "מעמד הקהל" והוא התקיים בחג הסוכות אחת לשבע שנים בשנת השמיטה. למעשה, שנה זו, תשפ"ב, היא שנת שמיטה. בימים עברו ניסתה הרבנות הראשית לחדש את מעמד הקהל אך לא נחלה הצלחה רבה.
² ר' גם משנה שבועות ג' ו'.

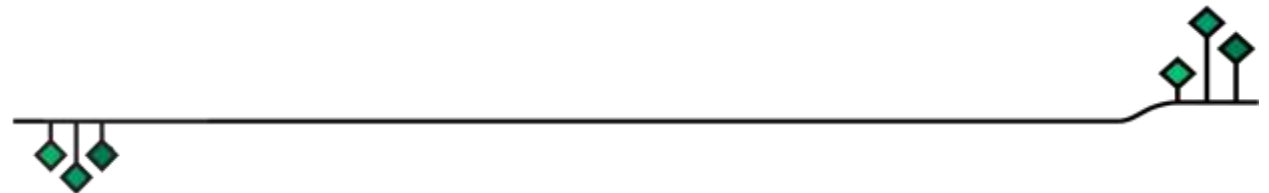
נראה שהרעיון העיקרי העומד מאחורי הטקס הוא להעלות שוב על נס את סמכותה של התורה. חידוש הברית מלמד אותנו ששורשי הקשר האמיץ בין התורה והברית אינם נעוצים רק משום שנאמרו כבר בסיני ובשבועה התקפה גם לדורות הבאים, בין אם ירצו בכך ובין אם לאו. הסמכות של התורה מחייבת משום שכל דור קורא מחדש את חוזה השותפות, מקבל ממנו השראה, מקבל על עצמו את המשימה ואת תנאיה וחותרם עליו מחדש. אף כי קיבלנו את התורה מאבותינו ואמותינו, ניתן לומר שהברית אינה עוברת בתורשה, אלא מתקבלת באופן אישי משום שאני מבינה אותה ובוחרת על דעת עצמי לקחת חלק בברית המתמשכת.³

יתרה מכך, התורה מלמדת אותנו שהברית היהודית פתוחה לכל אחד.ת בכל עת. כך אומר משה: "וְלֹא אֶתְכֶם, לְבַדְכֶם--אֲנֹכִי [אלוהים] כָּרַת אֶת-הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת-הָאֱלֹהִים הַזֹּאת. כִּי אֶת-אֲשֶׁר יִשְׁנֶנּוּ פֹה עִמָּנוּ עִמָּד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ; וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם" (דברים כט, 13-14). כל הדורות לעתיד לבוא, יהודים מלידה ומרצון - כולם מוזמנים. ההצעה תקפה היום ובכל יום. ניתן להצטרף לקהילת הברית אם נקדיש את עצמנו ואת חיינו למען המטרה.

התורה רומזת לסיבה נוספת לחידוש הברית. כאשר עומד להתחולל שינוי משמעותי כלשהו - במקרה זה, עומדים בני ישראל להמיר חיי נדודים שבטיים בחברה היושבת במולדתה - כי אז יש לקרוא שוב את חוזה הברית ולבדוק אם אני אכן מוכן.ה לקבל אותו על עצמי. העם צריך לקרוא את התנאים ולהתחייב בהן צדק שהוא מסוגל - ויצליח - לחיות על פיהם גם במציאות החדשה.

למעשה, במהלך ההיסטוריה, חוזה הברית חוזה הברית הותאם למצב החדש. ספר דברים מכיל מצוות רבות הקשורות בארץ ישראל שלא נתנו עד סוף המסע, מפני שאי אפשר היה לקיימן במדבר. כמו כן, בהישנות של הברית בספר דברים אומרת התורה: "לֹא-יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל [חטאי] בְּנֵים וּבָנִים לֹא-יוֹמְתוּ עַל [חטאי] אָבוֹת. אִישׁ בְּחַטָּאוֹ [בלבד] יוֹמְתוֹ" (דברים כ"ד, 16). זהו תיקון של התנאים המקוריים של ברית סיני. בעשרת הדברות נאמר

³ על המילה "מורשה" ("מורשה קהילת יעקב", במדבר לג, 4) נאמר במדרש מוקדם "אל תקרי מורשה אלא מאורסה" (ספרי דברים שמ"ה, מצוטט, בין היתר, במסכת פסחים מט ע"ב).

“פוקד עוון על בנים ועל שלשים ועל רבעים...” (שמות כ, 5). במדרש במדבר רבה (יט, כג) מסופר כי משה הציג את התיקון ואלוהים קיבל אותו.⁴

לחידוש הברית ישנה פונקציה כפולה. הוא מסמן רמה חדשה או מחויבות משמעותית של העם היהודי,⁵ או אולי שינוי כיוון בציפיות של האל. עסקתי באופן נרחב בפרשנות החז"לית הגורסת כי האל חידש את הברית בתקופתם על ידי צמצום ושינוי בתפקידיהם המקוריים של שותפי הברית. אלוהים ויתר על שליטה מוחלטת בברית, כזו שהאל קובע בה את כל האירועים והתוצרים ההיסטוריים. השכינה צמצמה את שליטתה והזמינה את השותפים האנושיים לקחת על עצמם יותר אחריות וסמכות.⁶ תמה ההתגלות השמימית, כשם שהנבואה באה אל קיצה. מאותו רגע, התורה שבעל פה משחקת תפקיד מכריע. אם תרצו לדעת מה אלוהים דורש ממנו ברגע זה, יש לחקור התגלויות שאירעו בדורות הקודמים ולהתאימן לתנאים החדשים. כך עושים חז"ל. התובנה, או שמא "הגילוי" שלהם, היא שקובעת מה רצונו של האל בברית.⁷ יתרה מכך, התנהגות אנושית וקביעת מדיניות הן בעלות השפעה רבה יותר על התוצרים ההיסטוריים. אלוהים מפסיק להתערב לטובת ההולכים בדרכיו בצורת ניסים גלויים עוקפי טבע וכוחות אנושיים.

לאור הדברים הללו, אני סבור כי החלטת היהודים להמשיך בחיי ברית לאחר השואה ייצרה קבלה מחודשת של התורה והברית בתנאים חדשים. לאחר השואה, למרות שאלוהים יהיה איתנו יותר מתמיד, לא יהיו ערובות לבטחוננו ולניצחונותינו גם אם נלך בדרך התורה. אנחנו אחראים להגן על עצמנו ולהניע את הברית. בדומה לכך, הקמת מדינת ישראל מכוננת חידוש של השותפות, עם בני אדם בתפקיד סוכני הגאולה, כמו בהצלת יהודי ערב ואתיופיה ושחרור יהדות ברית המועצות.⁸

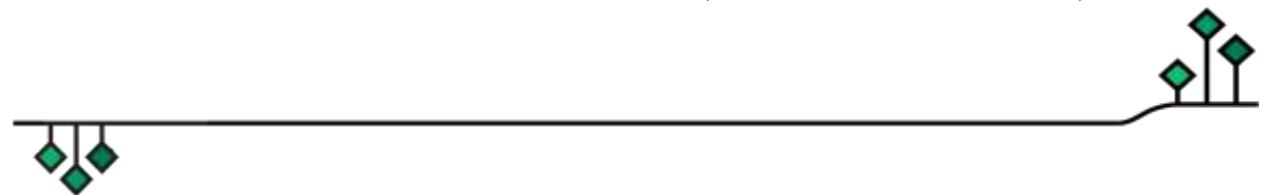
⁴ במדבר רבה י"ט, 33. במסכת ברכות מז ע"א נאמר כי במקור ילדים נענשים על חטאי הוריהם רק אם המשיכו ללכת בדרכיהם הרעות. ר' גם מכילתא, מסכתא ד"בחדש"

⁵ במסכת שבת (פ"ח ע"א) יש תיאור של טקס חידוש הברית במגילת אסתר אחרי פורים.

⁶ לדוגמה: **פרשת כי תבוא: קץ עידן התוכחה**. אני כותב על כך בהרחבה בספרי נצחון החיים (בכתובים).

⁷ ירושלמי מסכת פאה פרק ב הלכה ד: "אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני"

⁸ כישלון הציבור החרדי בקריאת תנאי חידוש הברית הוביל אותו לכישלון במילוי חובותיהם. הם אינם משרתים בצבא למען הגנה על היהדות, הם לא היו שותפים בבניית המדינה, החברה והכלכלה שמהווים את הבסיס לפעמי הגאולה.

מכאן למדים כי משהו נעדר בחיים היהודיים בימינו, טקס חידוש הברית כמו זה שקיים משה עם בני ישראל בערבות מואב. בספרי, הדרך היהודית, שנכתב בשנות ה-80, כתבתי על הצעתו של הרשל בלומברג⁹ לקיים מדי שנה ביום העצמאות טקס חידוש ברית לאומי, בהשתתפות נציגים מכל קהילות יהודי התפוצות וישראל אשר "יאשרו" את הברית ויצהירו על אחדות ומחויבות לעזרה הדדית.¹⁰

בדומה, בארגון "כלל" - מרכז יהודי לאומי ללמידה ומנהיגות, פיתחנו טקס אישי של חידוש המחויבות לברית על בסיס ברית בין הבתרים - הטקס בו היה אברהם ליהודי הראשון ולשותף ראשון בברית היהודית.¹¹ הטקס כולל יצירת מעבר המסומן באמצעות חפץ פולחני מבותר (למשל, חלה גדולה). הנוכחים מסתדרים בזוגות ועומדים זה מול זה בשני טורים (בני/בנות זוג, חברים, בני/בנות משפחה). כל זוג רוקד עם ספר תורה לאורך המעבר וכשהם מגיעים לסופו הם מושיטים את ספר התורה לזוג שבתורו רוקד איתו לראש המעבר וחוזר חלילה, וכולם שרים "ישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא, חד הוא. תורה אורה, הללויה!" הריקוד במעבר מהווה אישור לנאמנות ולהתחייבות מחודשת לברית הגאולה של עם ישראל, שמבטיח לעבוד יחד להשגת עולם שבו יתגשם האידיאל המקראי: גן עדן עלי אדמות.

בתקופה בה אנו רואים עלייה באנטישמיות ותנועה של התרחקות בין יהדות התפוצות לישראל, עלינו להתגייס יחדיו וליצור טקס של חידוש הברית ליהדות העולם. כפי שמצווה משה בפרשתנו: "הִקְהֵל אֶת-הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ--לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ... " (דברים ל"א, 12). זוהי תקופה שבה עלינו לבטא באופן ברור את אחדותנו ומסירותנו המשותפת לחובותינו כשותפי האל. אנו מתחייבים להצטרף למשימה האנושית של ריפוי עולמי כנגד השפלה סביבתית ואויבים המחבלים בכבוד האדם, בשוויון ובשלום.

⁹ יו"ר ארגון UJA לשעבר ובהמשך יו"ר ארגון 'כלל': מרכז ללימוד ומנהיגות יהודית בארצות הברית

¹⁰ ר' הדרך היהודית (ראובן מס, ירושלים: 2010), ע"ע 374-377

¹¹ תיאור של הטקס מופיע בספרי, The Jewish Way, p. 97.

